УДК 159.923

Гапоненко Г. М., *ад'юнкт, ГІ НУОУ (Київ)*

МОТИВАЦІЯ У МАЙБУТНІХ ВОДОЛАЗІВ-ПІДРИВНИКІВ ДО НАВЧАННЯ

В статті наведено результати теоретичного аналізу мотивації водолазів-підривників до навчання. Проведений аналіз вітчизняних та закордонних наукових публікацій. Розглянуті окремі складові рушійної сили навчання. Узагальнено перелік мотиваційно-спонукальних чинників. Розглянута, з'ясована і виявлена необхідність побудови цілісної концепції мотивації професійної діяльності.

Ключові слова: водолаз-підривник, мотивація.

Статья раскрывает результат теоретического анализу мотивации водолазов-подрывников к учебе. Обобщен перечень мотивационных факторов обучения водолазов-подрывников. Проведен анализ научных публикаций, в которых высветлена проблема мотивации и показана актуальность разработки целой концепции мотивации профессиональной деятельности.

Ключевые слова: водолаз-подрывник, мотивация.

Життя любої людини представляє собою
безперервний потік активності
Хайнц Хекхаузен

Вступ. Особистість є вищою інтегруючою інстанцією, що керує психічними процесами. Особистість характеризується активністю і, виступає не як детектор зовнішніх впливів, а як сила, що виконує активну роль у перетворенні зовнішнього світу. Таку активну сутність особистості надають саме її мотиви. Вони охоплюють собою усі структурні утворення особистості, особливо її спрямованість, характер, емоції, здібності, діяльність і психічні процеси. Мотив відображає стан цілісної структури особистості, він враховує інтереси усіх систем і є регулятором самих збудників.

Мета статті. Розкрити рушійно-спонукальні мотиви навчання водолазів-підривників.

Результати дослідження. Мотивація, як виокремлена наукова проблема, є одною із ключових в психології. Науковці всього світу присвятили безліч своїх праць вивчаючи рушійні, мотиваційні сили, що спонукають особистість до професіоналізації. Так проблему мотивації в своїх наукових працях розглядали як вітчизняні (Б. Ананьєв, Л.Божович, В.Ковальов, М. Корольчук, Г. Костюк, Т. Кудріна, О. Леонтьєв, Д. Ніколенко, С. Максименко, В. Осьодло, К. Платонов, С. Рубінштейн, В. Ягупов та ін.) так і зарубіжні автори (Д. Аткінсон, Ж. Годфруа, У. Джеймс, К. Мадсен, А. Маслоу, З. Фрейд, І. Павлов, Г. Холл, та ін.). Приділяючи значну увагу мотивації, серед досліджень вчених, слід відмітити, що мотивація, як одна із найбільш важливих проблем сучасної психології, ще не знаходить свого належного не тільки теоретичного, але й практичного вивчення. Розглядаючи теорію мотивації майбутньої трудової діяльності А. Маслоу висуває концепцію потреб від "нижчих" матеріальних до "вищих" духовних [1]. Інші науковці, Ж. Годфруа, К. Мадсен [2; 3], пропонують розглядати мотивацію як композитивність складових, що визначають поведінку, спрямовують, підтримують. Втім, К. Платонов, В. Ковальов [4; 5] вбачають у мотивації узагальнення мотивів. Натомість І. Джирдар'ян розглядає мотивацію як механізм, що визначає напрямок і засіб здійснення конкретних форм діяльності [6].

У великому тлумачному словнику термін *мотив* визначено як підстава, привід для якої-небудь дії, вчинку; причина [7, с. 541].

Узагальнення наукових публікацій із зазначеної проблематики показує, що сьогодні є актуальною проблема побудови цілісної концепції мотивації професійної діяльності, яка б дала змогу пояснити за допомогою яких механізмів і яким чином особистість творить себе через професію, є носієм своєї ідеї Я, реалізує своє призначення і професійне покликання в цьому житті.

Формування мотивації навчальних дій – це відповідальний етап діяльності педагога, а глибокі, міцні, емоційно забарвлені та змістовні мотиви забезпечують ефективність навчально-пізнавальних дій учнів та надають їм конкретну направленість [8, с. 230]. Так Ю. Бабанський, В. Оконь розглядають мотивацію навчання *як окремий компонент навчального процесу* і формують відповідний принцип навчання: "До нього можна було внести принцип мотивації, оскільки мотивація присутня у всіх процесах освіти" [9, с. 181].

Зробивши аналіз закордонних досліджень у цьому напрямку, ми узагальнили наступний перелік мотиваційних чинників праці, а саме:

престиж обраної професії; можливість досягти положення в суспільстві; цікаві соціальні контакти, знайомства; отримання матеріальних благ; забезпечення зайнятості населення; непоганий спосіб бути корисним суспільству; співпадання роботи з хобі; задоволення від праці. Цікаво, що найбільш вагомим з чинників, на думку закордонних вчених, є "отримання матеріальних благ".

Ми також вважаємо, що формування мотивації у майбутніх фахівців, необхідно розглядати окремою складовою рушійної сили навчання. Як і будь який інший вид, навчальна мотивація визначається цілою низкою специфічних для цієї діяльності факторів. По-перше, вона визначається самою системою освіти, освітнім закладом, де відбувається підготовка; по-друге, організацією навчально-виховного процесу; по-третє суб'єктними особливостями того хто навчається (вік; інтелектуальний розвиток; здібності; вміння адаптуватися в колективі, знайти спільну мову; самооцінка та інші); по-четверте, суб'єктними особливостями педагога і перш за все його умінням зацікавити того хто навчається, його особистим відношенням до курсанта, до справи; по-п'яте, специфікою навчального предмету.

Для формування учбової мотивації слід використовувати весь педагогічний арсенал методів організації і здійснення навчальної діяльності: словесні, наочні і практичні, репродуктивні і пошукові методи, індуктивні і дедуктивні методи, методи самостійної навчальної роботи і під керівництвом викладача.

Розповідь, лекція, бесіда дозволяють курсантам пояснити значимість навчання як в громадському, так і в особистому плані – для отримання бажаної професії, для активного громадського і культурного життя в суспільстві. Яскраве образне оповідання невимушено привертає увагу курсантів до теми заняття.

Загальновідомо стимулюючий вплив наочності, яка підвищує інтерес курсантів до питань, що вивчаються; збуджує нові сили, дозволяючи долати втому.

Цінний стимулюючий вплив мають пошуково-проблемні методи, в тому випадку коли проблемні ситуації знаходяться в зоні реальних навчальних можливостей курсантів, тобто доступними для самостійного вирішення. В цьому випадку мотивом навчальної діяльності є прагнення вирішити поставлене завдання.

За відомих обставин стимулюючий вплив мають дедуктивний і індуктивний методи. Коли, наприклад, курсанти за допомогою дедуктивних роздумів приходять до єдиного, спільного способу розглядання багатьох завдань, тим самим усвідомлюючи, що вони оволоділи деяким універсальним засобом за допомогою якого можливо вирішити багато конкретних завдань, а це, в свою чергу, викликає у них потужний приплив енергії. Так само індуктивні роздуми, яки широко спираються на данні із оточуючої дійсності, враховуючи життєвий і науковий досвід, активізують дії курсантів.

Самостійна робота є потужним стимулюючим фактором, за умов, коли курсант має необхідні уміння і навички для її виконання. В даному випадку у курсанта виникає бажання виконати завдання швидше та краще ніж його виконає товариш.

Педагогікою накопичено великий арсенал методів, які цілеспрямовано направлені на формування позитивних мотивів навчання, стимулюють пізнавальну активність, одночасно сприяючи збагаченню тих, хто навчається, конкретною інформацією.

Якщо взяти людину і запропонувати їй виконувати декілька робіт, то при виборі роботи ми віддамо перевагу тій, яку ми добре вміємо робити, або до якої у нас є підвищена зацікавленість, життєва значущість, ту роботу від якої ми будемо отримувати моральне задоволення і найбільші матеріальні блага. Ці принципи, певною мірою відносяться і до процесу навчання.

"…Когда занимаются с охотой, тогда дело идет несравненно легче и успешнее, чем при занятиях по необходимости, из-под палки" [10]. К. Ушинський [11] також висловлювався: "…учение, построеное только на силе принуждения убивает в ученике охоту к учению, без которой он далеко не уйдет…".

Українські вчені по різному обґрунтовують рушійні сили розвитку особистості. Так В. Ягупов [8] визначає наступні рушійні сили:

рівень розвитку особистості та її ідеали, життєві цінності й настанови; потреби, мотиви, мотивації особистості та моральний обов'язок; життєві домагання особистості та її можливості; спадкові данні та потреби вихованця; особливості протікання нервово-психічних процесів особистості тощо.

Він зазначає, що *мотивація навчально-пізнавальної діяльності* складається з сукупності певних мотивів для досягненні в ній успіхів. А *мотив навчально-пізнавальної діяльності* – це намагання учня досягти певного рівня розвитку в учінні та професійній діяльності, в основі якої лежать глибокі, міцні

та різноманітні загальнонаукові та професійні знання, навички та уміння.

Н. Волкова [12] зазначає, що методи стимулювання і мотивації спрямовані на формування позитивних мотивів учня, що стимулюють пізнавальну активність і сприяють збагаченню учнів навчальною інформацією. Для цієї категорії належать методи формування пізнавальних інтересів учнів і методи обов'язку і відповідальності. На її думку методи формування пізнавальних інтересів учнів будуть спричиняти рушійну силу, позитивний настрій, зацікавленість, а харизматичний, емоційний викладач зможе зацікавити учнів окремою темою, питанням, розділом. Створення відчуття збагачення набутими знаннями, зацікавленості, інтересу в процесі навчання буде спонукати до самовдосконалення. Опираючись на набутий досвід, явища, цікаві приклади викладач підвищує інтерес курсантів до пізнання невідомого і спонукає вивчити певний матеріал і на прикладі викладача, спуститись під воду і самому зануритись в різноманіття підводного миру. Під час перших занурень, або перших вибухів вибухової речовини, або зарядів курсанти відчувають підвищений морально-емоційний стан. З часом він як наркотик стає рушійно-мотиваційною, спонукальною силою. Ці відчуття захочеться пережити знов і знов.

Зацікавивши учня будемо мати певні позитиви в навчанні. Отже, як ми зазначали раніше, краще вчити того, хто в цьому сам зацікавлений.

Інша вчена І. Малафіїк [13] висловлює думку, що педагогічна наука і шкільна практика підтверджують, що найбільш успішно навчання учнів здійснюється за умови їх позитивного ставлення до навчальної діяльності. Вона визначає два основних види мотивів: по перше – пізнавальні мотиви, що пов'язані зі змістом навчальної діяльності і процесом її виконання; по друге – соціальні мотиви, пов'язані з різноманітними соціальними взаємодіями з іншими людьми.

Отже, на нашу думку, мотивоване навчання спонукає курсантів до покращення засвоєння нового матеріалу, старанності в навчанні, організованості під час самостійного вивчення матеріалу і врешті решт до позитивного кінцевого результату в навчанні, а як висновок ми будемо мати досвідченого мотивованого фахівця.

Розглядаючи мотиви навчання А. Кузьмінський, В. Омеляненко [14] визначають їх, як внутрішню спонукальну силу, яка забезпечує рух особистості до пізнавальної діяльності, активізує розумову активність. Вони визначають п'ять основних груп мотивів: соціальні; спонукальні; пізнавальні; професійно-ціннісні; меркантильні.

Опитування викладачів, а також тих хто проходив навчання на базі факультету військової підготовки, проаналізувавши літературні джерела, ми отримали змогу визначити наступні рушійні мотиви підготовки водолазів-підривників (табл. 2.2).

Сучасна молода людина об'єктивно змушена бути більш мобільною, інформованою, критично і творчо мислячою, а значить і більш мотивованою до самонавчання і саморозвитку.

Таблиця 2.2

Рушійно-спонукальні мотиви навчання.

Мотиви навчання				
Спонукальні	**Соціальні**	**Пізнавальні**	**Освітянські**	**Особистісні**
приклад батьків; авторитет вчителя; можливість займатися улюбленою справою; задоволення особистих потреб; реалізація своїх мрій тощо	утвердження свого статусу у суспільстві; бажання самореалізації; можливість спілкування з іншими людьми; підвищення свого матеріального достатку та інші	на початковій стадії емоційні чинники; розширення світогляду; зацікавленість; дослідницькі; збагачення життєвого досвіду тощо	набуття знань, умінь і навичок; професійно-компетентнісні; пізнавальні та інші	бажання самоствердження; оволодіння рідкісною професією; виховання певних рис характеру

Досліджуючи мотиви, Т. Панчук [15], розробила рекомендації щодо діагностування типу мотивації. На її думку, слід робити поділ груп підготовки (перепідготовки) з урахуванням мотивів, що є спонукальними для навчання. Вчена М. Гончарова [16] зазначає, що в останні роки збільшилось розуміння психологами і педагогами необхідності використання мотиваційних технологій в процесі навчання. Висока позитивна мотивація може виступати як фактор, що компенсує здібності у разі їх недостатньо високих показників; однак в зворотному напрямку цей фактор не спрацьовує – ніякий високий рівень здібностей не може компенсувати відсутність мотиву до навчання чи слабкий ступінь мотивації і не може привести до значних успіхів в навчанні.

Узагальнюючи вище зазначене і аналізуючи власний досвід та досвід викладачів кафедри, факультету можемо зробити висновок, що при підготовці водолазів-підривників ті, хто навчаються з зацікавленістю, мотивовано при підсумковому контролі набутих знань та під час проведення групових і практичних занять показують кращі результати ніж ті, що навчаються без бажання.

Зробимо висновок, що людина яка має певні мотиви, рушійні сили, буде більш наполегливою і завзятою під час навчання.

Література:

1. **Маслоу, А**. Новые рубежи человеческой природы. – М. : Смысл, 1999. – 424 с.
2. **Годфруа, Ж.** Что такое психология : Пер. с франц. – М. : Мир, 1992. – Т.1. – 496 с.
3. **Madsen, K.B.** Modern theories of motivation. Copenhagen. Verl. Psyhol., 1959.
4. **Платонов, К. К.** Структура и развитие личности. – М. : Наука, 1986. – 254 с.
5. **Ковалев, В. И.** К проблеме мотивов // Психологический журнал. – 1981. – Т.2. – №1. – С. 29-44.
6. **Джирдарьян, И. А.** О месте потребностей, эмоций и чувств в мотивации личности // Теоретические проблемы психологи / Под ред. Е. В. Шороховой. – М. : Наука, 1974. – С. 145-169.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2004. – 1440 с.
8. **Ягупов, В. В**. Педагогіка: навч. посібник. К.: Либідь, 2002. – 560 с.
9. **Оконь, В.** Введение в общую дидактику / Пер. с польск. Л. Г. Кашкуревича, Н. Г. Горина. – М. : Высшая школа, 1990. – С. 181.
10. **Добролюбов, Н. А.** Собр. соч. в 9 томах, т. 2. М. – Л. : ГИХЛ, 1962, – 370 с.
11. **Ушинский, К. Д.** Собр. т. 10. М. : Изд-во АПН РСФСР, 1950, – 429 с.
12. **Волкова, Н.П.** Педагогіка: Навч. посіб. Вид. 2-ге, перер., доп. – К. : Академвидав, 2007. – 616 с.
13. **Малафіїк, І. В.** Дидактика: навч. посібник. К. : Либідь, 2002. – 560 с.
14. Кузьминський А. І., Омеляненко, В. Л. Педагогіка: Підручник. К. : Знання, 2007. – 447 с.
15. **Панчук, Т. В.** Мотивація вдосконалення управлінської діяльності директора школи : дис. … канд. психол. наук : 19.02.05 / Панчук Тетяна Володимирівна. – К., 2002. – 227 с.
16. **Гончарова, М. Л.** Використання мотиваційних технологій в процесі навчання. К. : ДВНЗ, 2008. – С.1 – Режим доступу : https:// docs.google.com/viewer – Заголовок з екрана.

Haponenko G. M., *post-graduate student*

MOTIVATION IN THE FUTURE DIVERS-DEMINER TO STUDY

The article presents the results of theoretical analysis of motivation divers- deminers to learning. The analysis of domestic and foreign scientific publications mentioned issues and identified the driving, motivating forces that motivate a person to professionalization. Considered the individual components of the driving force training. Summarized list of motivational and incentive factors and through peer review distinguished the most significant. Reviewed, clarified and identified the need to build a coherent concept of motivation profession. The conclusions about the motives driving-training in divers-deminers.

Keywords: divers-deminer, motivation.